

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.2.4>

УДК 351/352:36:338.46

А. Л. Помаза-Пономаренко,

д. держ. упр., старший дослідник, начальник наукового відділу проблем державної безпеки, Навчально-науково-виробничий центр Національного університету цивільного захисту України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5666-9350>

Д. В. Тарадуда,

к. т. н., доцент, заступник начальника кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт, Національний університет цивільного захисту України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9167-0058>

ДРАЙВЕРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ

A. Pomaza-Ponomarenko,

Doctor of Sciences in Public Administration, Senior Researcher, Head of the Scientific Department for State Security Problems, Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine

D. Taraduda,

PhD in Technical Science, Associate Professor, Deputy Head of the Department of Organization and Technical Support of Emergency Rescue Works, National University of Civil Protection of Ukraine

DRIVERS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND PUBLIC SECURITY SYSTEMS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF REALIZING ITS EUROPEAN INTEGRATION ASPIRATIONS

Визначено драйвери забезпечення сталого територіального розвитку та системи громадської безпеки України. Обґрунтовано, що ці драйвери (рушійні сили) передбачають інституційну реалізацію першочергових проектів та ініціатив, спрямованих на створення безбар'єрного простору в усіх сферах суспільної життєдіяльності з метою забезпечення громадської безпеки. У статті наголошується на інституційному характері драйверів забезпечення сталого територіального розвитку та системи громадської безпеки України, а також на важливості раціонального використання ресурсної бази, необхідної для цього (фінансової, кадрової, інформаційної тощо). Обґрунтовано розглядати систему громадської безпеки з позиції забезпечення належного стану захищеності прав і свобод окремо взятих громадян, а також інтересів суспільства загалом. Аргументовано, що безбар'єрність є важлива умова дієвого функціонування системи громадської безпеки та передбачає застосування механізмів забезпечення рівних прав громадян і їхнього безперешкодного доступу до об'єктів фізичного оточення. Виявлено, що вплив позасистемних факторів (як-то пандемія COVID-19) активізували в країнах-членах ЄС й Україні впровадження проектів та ініціатив щодо забезпечення сталого розвитку в напрямку екологічної безпеки, розвитку web-економіки, зменшення ризиків безробіття в надзвичайних ситуаціях тощо. Проаналізований досвід функціонування Балканських країн засвідчив, що після завершення на їх території збройних конфліктів (у період з 1991 по 2001 рр.) актуалізувалися питання щодо залучення світового співтовариства до фінансування програм післявоєнної відбудови цих країн, гармонізації їхнього розвитку з курсом європейської інтеграції та підвищенням рівня громадської безпеки. Доведено, що ці заходи є драйверами забезпечення поступального стійкого розвитку й антикризового управління у сфері безпеки, що потрібно буде реалізувати й Україні після закінчення російсько-української війни з акцентуванням при цьому на безбар'єрного сталого територіального розвитку. Установлено, що в Україні ще тільки напрацьовується позитивна управлінська практика щодо забезпечення безбар'єрності та рівності прав громадян в усіх сферах суспільного буття. З'ясовано, що через повномасштабну війну проти України, з одного боку, актуалізувалися питання забезпечення безбар'єрності, захисту прав громадян і дієвого функціонування системи громадської безпеки, а з другого боку, ускладнилися засоби діагностики рівня її забезпеченості на місцях. Обґрунтовано, що з метою

повсюдного впровадження безбар'єрності на вітчизняних теренах доречно враховувати відповідний позитивний досвід Скандинавських країн і Німеччині. Наполягається на важливості проведення подальших наукових досліджень у сфері забезпечення безбар'єрності та системи громадської безпеки як загально державної ідеології України, а також упровадження на її теренах філософії суспільства без обмежень, у якому є рівність прав і свобод, а також їхній захист, що є основою правової держави, верховенства права та сталого територіального розвитку.

The drivers of ensuring sustainable territorial development and the public security system of Ukraine have been identified. It is substantiated that these drivers (driving forces) provide for the institutional implementation of priority projects and initiatives aimed at creating a barrier-free space in all spheres of public life in order to ensure public safety. The article emphasizes the institutional nature of the drivers of ensuring sustainable territorial development and the public security system of Ukraine, as well as the importance of rational use of the resource base necessary for this (financial, personnel, information, etc.). It is justified to consider the public security system from the standpoint of ensuring the proper state of protection of the rights and freedoms of individual citizens, as well as the interests of society in general. It is argued that barrier-freeness is an important condition for the effective functioning of the public security system and involves the use of mechanisms to ensure equal rights of citizens and their unhindered access to objects of the physical environment. It was found that the influence of extrasystemic factors (such as the COVID-19 pandemic) intensified the implementation of projects and initiatives in the EU member states and Ukraine to ensure sustainable development in the direction of environmental safety, the development of the web economy, reducing the risks of unemployment in emergency situations, etc. The analyzed experience of the functioning of the Balkan countries testified that after the end of armed conflicts on their territory (in the period from 1991 to 2001), issues regarding the involvement of the world community in financing the post-war reconstruction programs of these countries, harmonizing their development with the course of European integration and increasing the level of public security. It has been proven that these measures are drivers of progressive sustainable development and anti-crisis management in the field of security, which will also need to be implemented in Ukraine after the end of the Russian-Ukrainian war, with an emphasis on barrier-free sustainable territorial

development. It was established that in Ukraine, positive management practice is still being developed to ensure barrier-free and equal rights of citizens in all spheres of social life. It was found that due to the full-scale war against Ukraine, on the one hand, the issues of ensuring barrier-free access, protection of citizens' rights and effective functioning of the public security system became more relevant, and on the other hand, the means of diagnosing the level of its provision on the ground became more difficult. It is substantiated that with the aim of universal introduction of barrier-free access on domestic territory, it is appropriate to take into account the relevant positive experience of the Scandinavian countries and Germany. Emphasizes the importance of conducting further scientific research in the field of ensuring barrier-free accessibility and the public safety system as a general state ideology of Ukraine, as well as the implementation on its territory of the philosophy of a society without restrictions, in which there is equality of rights and freedoms, as well as their protection, which is the basis rule of law, rule of law and sustainable territorial development.

Ключові слова: *публічне управління, трансформація системи публічного управління, державна ідеологія, сталий розвиток, територіальний розвиток, стратегія, безбар'єрність, система громадської безпеки, забезпечення рівних прав громадян, цивільний захист, євроінтеграція.*

Keywords: *public administration, transformation of the public administration system, state ideology, sustainable development, territorial development, strategy, barrier-free, public safety system, ensuring equal rights of citizens, civil protection, European integration.*

Постановка проблеми. Через повномасштабну агресію РФ проти України активізувалися питання забезпечення її сталого територіального розвитку та гарантування громадської безпеки. Такий розвиток, у свою чергу, включає соціальні, екологічні та соціальні аспекти. Складності ситуації під час забезпечення сталого розвитку України в межах цих аспектів додає те, що вона має реалізовувати це в період воєнних конфліктів і в післявоєнний час. Зрозуміло, що воєнний стан унеможлиблює такий розвиток апріорі, тому коректніше говорити про створення базису для сталого розвитку та громадської

безпеки в майбутньому, про вжиття антикризових заходів, про введення «режиму ручного управління» тощо. Створенням такого підґрунтя свого часу відзначалася низка європейських країн. Так, збройні конфлікти, що відбувались у період з 1991 по 2001 рр., увійшли в історію як югославські війни. Вони набули поширення в Балканських країнах – Боснії і Герцеговини, Північної Македонії, Словенії, Хорватії, Сербії, Чорногорії, Косово. Аналіз досвіду цих країн дає підстави стверджувати, що він відзначався залученням світового співтовариства до фінансування програм післявоєнної відбудови Балканських країн, гармонізацією їхнього розвитку з курсом європейської інтеграції та підвищенням рівня громадської безпеки. Ці заходи є драйверами забезпечення поступального стійкого розвитку й антикризового управління, що потрібно буде реалізувати й Україні після закінчення російсько-української війни. Усе це засвідчує актуальність обраної проблематики дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження організаційних, правових, інформаційних та інших аспектів забезпечення сталого розвитку регіонів і територіальних громад проведено такими українськими вченими, як В. Бульба, Л. Газуда, В. Герцег, М. Гилка, Н. Готько, О. Дудзяк, І. Залуцький, Т. Заяць, В. Іванишин, Е. Кіреєва, К. Кравець, Д. Костюченко, М. Лалакулич, М. Лесів, О. Недбалюк, О. Нечай, Х. Патицька, І. Сторонянська, К. Шаптала та ін. та ін. Не применшуючи наукових здобутків науковців, можемо відзначити, що повномасштабна агресія проти України зумовила актуалізацію проблематики реалізації першочергових проектів й ініціатив, спрямованих на створення безбар'єрного простору в усіх сферах суспільного буття з урахуванням відповідних закордонних управлінських практик. Відтак, зазначимо, що існує необхідність в обґрунтуванні загально державної ідеології та філософії українського суспільства, що покликана підвищити рівень його добробуту та доступ до об'єктів фізичного оточення за будь-яких умов.

Постановка завдання. Метою статті є визначення драйверів сталого розвитку та системи громадської безпеки України в контексті забезпечення її євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Вплив позасистемних факторів (як-то пандемія COVID-19) зумовив уточнення завдань функціонування ЄС у напрямку забезпечення громадської безпеки. Сьогодні серед них важливими визнано забезпечення здорового економічного відновлення Європи. На підтримку суб'єктів економіки в ЄС було виділено 2 018 млрд євро (у поточних цінах), які мають бути використані протягом 2021-2027 рр. Першочерговість у реалізації цього «портфелю» фінансів віддається проектам й ініціативам, спрямованим на забезпечення екологічної безпеки, цифровізацію економіки, зменшення ризиків безробіття в надзвичайних ситуаціях [1; 7]. Зазначимо деякі соціально спрямовані драйвери забезпечення стійкого розвитку ЄС у соціальному, економічному й екологічному векторах, покликані підвищити рівень громадської безпеки:

– Європейський кліматичний пакт, що становить частину Європейського Зеленого курсу, і передбачає реалізацію стратегії розвитку сталої, чистої, безпечної та здорової Європи. Складові цієї стратегії: збереження та відновлення біорізноманіття; чиста, безпечна й доступна енергія; енергоефективне будівництво та реконструкція; перехід до циркулярної економіки; нульове забруднення довкілля; сталий та «розумний» транспорт; справедлива, здорова та екологічна система продовольства тощо;

– Європейський соціальний фонд, що спрямований на надання допомоги людям в отриманні роботи або підвищенні ними своєї освітньо-професійної кваліфікації. Функціонування цього фонду включає реалізацію: 1) Програми молодіжних гарантій (надається допомога молодим людям (віком до 30 років) під час виходу на ринок праці); 2) Програми «Твоя перша EURES робота» (надається допомога молодим людям у знаходженні роботи в будь-якій країні ЄС); 3) Програми «Волонтери EU Aid», що надає можливості молоді (віком від 18 років) брати участь у гуманітарних проектах у всьому світі та ін.;

– Європейський план боротьби з раком, що представляє собою новий підхід до профілактики, лікування та догляду за онкохворими, а також фінансування новаторських досліджень;

– Європейська обсерваторія електронних ЗМІ, що спрямована на підтрку діяльності незалежних ЗМІ, що перевіряють ті чи інші важливі факти. Така обсерваторія є прикладом функціонування європейського центру боротьби з дезінформацією, сприяння журналістському професіоналізму та свободі преси;

– Європейська цифрова платформа Europeana, що передбачає надання безперешкодного доступу до 58 млн експонатів із колекцій понад 4 тис. установ культури;

– Програма Erasmus, що забезпечує можливість здобувати освіту або проходити курс навчання в будь-якій країні ЄС;

– Європейська картка медичного страхування, спрямована на гарантування можливості отримати медичне обслуговування, якщо людина захворіла під час подорожі по країнам ЄС тощо [1; 7].

Звичайно, що перелічені лише окремі соціально спрямовані заходи у сфері громадської безпеки, за допомогою яких ЄС намагається пом'якшити соціальний розвиток європейських країн та покращити умови життя населення Європи. Реалізація вищевказаних драйверів сталого розвитку в ЄС відбувається крізь призму створення та забезпечення безбар'єрного простору для життя людей. Аналіз наукових напрацювань дає підстави стверджувати, що найбільш дієві управлінські практики щодо гарантування безбар'єрності та захисту прав громадян напрацьовані в країнах, що впроваджують соціально орієнтовану державну політику, тобто в Скандинавських країнах і Німеччині [4]. Так, у ФРН забезпечується інклюзивний доступ до працевлаштування за допомогою підвищення кваліфікації та загальної обізнаності громадян. У Німеччині реалізуються управлінські заходи, що сприяють взаємодії працедавців і працівників, які мають інвалідність, похилий вік або дітей (віком до 6 років) чи не мають належного досвіду роботи [8]. На підтвердження парадигмального розвитку безбар'єрності в Німеччині свідчить також її Національний план дій 2.0, що передбачає імплементацію Конвенції ООН щодо прав осіб з інвалідністю (Nationaler Aktionsplan 2.0 der Bundesregierung zur UN-Behindertenrechtskonvention) у сфері освіти, реабілітації, охорони здоров'я,

культури, спорту та дозвілля, будівництва та побуту, захисту прав жінок, соціальної підтримки сімей, дітей і молоді та ін. [9]. Очевидно, що безбар'єрність у ФРН – це невід'ємна складова всіх сфер суспільної життєдіяльності, що визнана на рівні державної ідеології.

Схожа управлінська практика щодо забезпечення безбар'єрності напрацьована в Данії, Республіці Польща, Швеції та ін. Досвід цих країн щодо забезпечення інклюзивні умови навчання, праці, охорони здоров'я тощо засвідчує, що визначальне місце в цьому процесі займає стимулювання та заохочення працедавців, стейкхолдерів та інших зацікавлених осіб з метою забезпечення безбар'єрності. Така практика є позитивною, адже всі охочі мають можливості для реалізації прав на працю, освіту, підприємницьку діяльність тощо. У той же час, ще донедавна і за кордоном, і в Україні безбар'єрність асоціювалася лише з подоланням фізичних перешкод (облаштуванням пандусів і підіймачів). Проте це поняття є значно ширшим і стосується насправді кожної людини.

Згідно зі ст. 3 Основного Закону України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3]. Однак значна кількість громадян України змушена стикатися з бар'єрами під час: 1) реалізації своїх прав; 2) отримання доступу до публічних послуг; 3) участі в культурному, політичному та суспільному житті тощо. Власне кажучи, зазначені бар'єри наявні в різних сферах суспільної життєдіяльності. Таким чином, безбар'єрність – це забезпечення рівних прав людини та громадянина, у т.ч. за допомогою результативного застосування засобів цифровізації [10]. Процес забезпечення безбар'єрної реалізації прав громадянами та формування громадської безпеки вимагає застосування комплексного, інституційного й організаційно-функціонального підходів до системи публічного управління. На наше переконання, ці наукові підходи передбачають поширення інклюзивних практик, упровадження доступності до отримання матеріальної, психологічної та іншої допомоги.

Розгляд вітчизняної правової бази [5] дозволив визначити такі підвиди

безбар'єрності, що забезпечується в межах функціонуючої системи публічного управління та спрямовані на всю сферу громадської безпеки: 1) освітня; 2) економічна; 3) інформаційна; 4) фізична; 5) цифрова; 6) екологічна; 7) громадська та ін. Розглянемо їх більш детально.

1. Освітня безбар'єрність передбачає забезпечення рівних можливостей для громадян і вільного їхнього доступу до освіти. При цьому ця освіта може бути базовою, вищою, упродовж життя. На підтвердження можемо навести ст. 53 Конституції України, за якої кожен має право на освіту [3]. Крім того, має забезпечуватися безперешкодний доступ до підвищення кваліфікації, під час здобуття іншої професії або набуття додаткових компетентностей.

2. Економічна безбар'єрність як один різновидів безбар'єрності вимагає забезпечення добробуту громадян незалежно від їхнього віку, статі, сімейного стану, стану здоров'я чи з якихось інших підстав. Власне, усі громадяни можуть вимагати від держави та її апарату створення умов і можливостей щодо свого працевлаштування, усунення вад державної влади у відкритті доступу громадянам до фінансових, земельних, матеріально-технічних та інших ресурсів з метою заняття підприємницькою діяльністю, реалізації самозайнятості, накопичення людського капіталу тощо. Особливості реалізації економічної безбар'єрності визначені насамперед у ст. 23, 42, 43, 44, 46, 48 тощо Конституції України, згідно з якими кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, на заняття підприємницькою діяльністю, на працю, на страйк, на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло тощо [3].

3. Інформаційна безбар'єрність передбачає надання громадянам безперешкодного доступу до інформації (у різних форматах і з використанням цифрових та інших технологій). Надання таких можливостей має відбуватися незалежно від функціональних порушень або комунікативних можливостей громадян. Прикладом забезпечення оперативного та безперешкодного доступу до інформації може слугувати застосування: шрифту Брайля у громадських місцях, великошрифтового друку, аудіодискрипції, перекладу жестовою мовою,

субтитрування, засоби альтернативної комунікації тощо. Право на достовірну, доступну та повну інформацію гарантується відповідно до ст. 2 Закону України «Про інформацію» (1992 р.) [2]. Крім того, особливості гарантування інформаційної безбар'єрності визначені в ст. 31, 32, 34, 35, 40 тощо Основного Закону України [3].

4. Фізична безбар'єрність безпосередньо пов'язана з іншими її підвидами, дозволяючи підвищити доступність для громадян об'єктів фізичного оточення, інституційного, освітнього, інформаційного та іншого середовища (знову ж таки незалежно від віку, стану здоров'я, майнового стану, статі, місця проживання та інших ознак). Фізична безбар'єрність вимагає створення середовища, де суспільний простір фізично доступний для кожного громадянина шляхом упровадження принципів універсального дизайну. Зважаючи на це варто погодитися з думкою, що фізична безбар'єрність потребує вжиття таких заходів:

1) удосконалення державних будівельних норм, які стосуються інклюзивності будівель і споруд, закладів освіти, а також об'єктів благоустрою. Це потрібно для того, щоб кожен новий об'єкт соціальної інфраструктури був зведеним без бар'єрів;

2) запровадження нових стандартів доступності об'єктів фізичного оточення, зокрема медичних закладів, громадських будівель, об'єктів культурної спадщини та ін.;

3) гармонізації стандартів доступності, ергономічності та зручності фізичного середовища та забезпечення їх відповідності міжнародній практиці досягнення безбар'єрності фізичного простору;

4) забезпечення контролю за дотриманням вимог будівельних норм та посилення відповідальності за їх порушення;

5) регулярне проведення моніторингу безбар'єрності соціально важливих об'єктів.

5. Цифрова безбар'єрність також пов'язана з іншими підвидами безбар'єрності, і насамперед з інформаційною й економічною. Адже цифрова

безбар'єрність передбачає створення умов для отримання необхідної інформації всім соціальним групам і категоріям громадян, незалежно від їхніх фінансових, матеріально-технічних та інших можливостей. Власне, громадянам повинен забезпечуватися доступ до швидкісного Інтернету, публічних послуг та публічної цифрової інформації [10]. Одним з основних перешкод на цьому шляху може бути цифрова безграмотність у суспільстві, руйнування енергетичної інфраструктури, збільшення загроз інформаційного характеру з боку держави агресора тощо. Безперечно, останніми роками на загальнодержавному рівні вживаються різнохарактерні заходи, спрямовані на нейтралізацію впливу таких загроз, підвищення цифрової грамотності серед населення (наприклад, розроблені безкоштовні курси на платформі «ДІЯ»). У той же час, спостерігається ситуація низької поінформованості серед громадян про такі курси або відсутнє усвідомлене та вмотивоване бажання в людей щодо проходження таких курсів.

6. Екологічна безбар'єрність спрямована на забезпечення безпечного природного середовища для теперішніх та майбутніх поколінь, їхньої громадської безпеки. У цьому контексті варто вказати на два аспекти: 1) держава має гарантувати безпеку (у т.ч. екологічну) своїм громадянам) (див. ст. 3 Конституції України [3]); 2) самі громадяни зобов'язані не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки (ст. 66 Конституції України [3]). Складності ситуації додає те, що повномасштабна агресія проти України унеможлиблює дотримання вищевказаних конституційних норм. Проте це одне з найважливіших завдань нашої держави, виконання якого наразі вимагає від неї оперативної й об'єктивної фіксації завданих країною-агресором екологічних збитків. У цьому контексті наявна низка проблемних питань, у т.ч. щодо уніфікації вітчизняної методики з оцінювання таких збитків у відповідності до міжнародних підходів. Однак зважаючи на обмеженість обсягу цього дослідження та важливість розгляду особливостей фіксації екологічних злочинів і збитків, вони мають становити предмет подальших наукових розвідок.

7. Суспільна та громадянська безбар'єрність, під якою розуміються рівні можливості участі всіх людей, їх об'єднань та окремих суспільних груп у житті громад та держави, рівний доступ до суспільно-політичного та культурного життя, сприятливе середовище для фізичного розвитку та самореалізації, а також інклюзивне середовище як передумова для участі в усіх формах суспільного життя та громадської активності [5].

Отже, на території України актуальним є вирішення завдання зі створення безбар'єрного простору в різних сферах суспільної життєдіяльності, що гарантуватиме право на безпечне середовище. Адже останні десятиліття відзначаються зміною парадигми системи безпеки в бік гарантування насамперед безпеки особистості. Власне кажучи, вирішення завдання щодо підтримки безпечного сталого територіального розвитку повинно набути ознак парадигмальності, тобто слід сформувані нові знання щодо забезпечення сталого позитивного розвитку системи публічного управління в напрямку соціальної орієнтованості, інклюзивності, а, відтак, гарантування безбар'єрності. Це покликано, у свою чергу, підвищити рівень добробуту українців і забезпечити повноцінність реалізації їхніх прав і свобод. У той же час, у вітчизняній управлінській практиці накопичуються та кристалізуються такі проблеми: щодо загального доступу до соціальної інфраструктури; ускладнений доступ до громадського транспорту та об'єктів фізичного оточення; цифрова неграмотність; відсутність адаптації інформації, сайтів та додатків для всіх громадян з будь-якими фізичними та матеріально-технічними можливостями; суспільне несприйняття (відсутність легітимації з боку населення державної політики); бар'єри в доступі до освіти, працевлаштування і під час здійснення посадових обов'язків тощо. Ускладнює комплексне вирішення цих проблем недостатній рівень забезпечення статистичними даними у сфері безбар'єрності, що, у свою чергу, унеможливує процес результативної реалізації державної політики щодо усунення бар'єрів у забезпеченні рівності прав громадян і формуванні системи громадської безпеки [5].

На доручення Президента України розроблено Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні. Ця стратегія спрямована на поширення практик інклюзії, недискримінації, упровадження принципів доступності й універсального дизайну для забезпечення рівних можливостей для всіх суспільних груп населення, зокрема осіб з інвалідністю, літніх людей, молоді, жінок та ін. [5].

Безбар'єрність повинна стати новою суспільною нормою та державною ідеологією. Саме тому в 2021 році Кабінетом Міністрів України було ухвалено Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні на середньостроковий період – до 2030 року [5]. Згідно з принципами стратегування короткострокові документи приймаються на період до 5 років, середньострокові – на період до 10 років, а довгострокові – на період понад 10 років. Аналіз положень стратегії дає підстави виокремити такі види безбар'єрності: фізична безбар'єрність; інформаційна безбар'єрність; цифрова безбар'єрність; суспільна та громадянська безбар'єрність; освітня безбар'єрність; економічна безбар'єрність; безбар'єрність до всіх сфер державної політики, що передбачає безперешкодне залучення представників суспільства до реалізації політичних процесів і громадської діяльності [5].

Отже, очевидно, що безбар'єрний простір становить підґрунтя для підтримання соціальної (громадської) безпеки на належному рівні, що, у свою чергу, забезпечує стійкість і поступальність соціального, економічного й екологічного розвитку. Адже «безпека для суспільства» гарантована державою на всіх рівнях управління – це безпека, що виходить від населення. На цій підставі обґрунтовуємо необхідність розгляду системи громадської безпеки з позиції забезпечення належного стану захищеності прав і свобод окремо взятих громадян, а також інтересів суспільства загалом.

У 2022 році було проведено обстеження близько 13000 об'єктів у 957 територіальних громадах на предмет забезпечення безбар'єрності (рис. 1, рис. 2) [6]. Згідно з даними рис. 1, рис. 2 можна зазначити, що до моніторингу долучилися всі громади у Чернігівській, Хмельницькій, Тернопільській,

Кіровоградській, Київській та Житомирській областях і в м. Києві. У менших масштабах проходив моніторинг об'єктів фізичного оточення в Чернівецькій і Запорізькій областях, де до його проведення долучилися 25% та 18 % громад відповідно. Найбільша ж кількість об'єктів, серед визначених типів, була обстежена в таких регіонах: 1) Київській області – 1353 об'єкти; 2) Дніпропетровській області – 1077 об'єктів; 3) Хмельницькій області – 1007 об'єктів [6].

Рис. 1. Кількість обстежених територіальних громадах на предмет безбар'єрності фізичного оточення у 2022 році (у %)

Джерело: складено на підставі [6]

Обстеження об'єктів у територіальних громадах по Україні на предмет безбар'єрності відбувалося відповідно до вимог пункту 14 Порядку проведення моніторингу й оцінки ступеня безбар'єрності об'єктів фізичного оточення і

послуг для осіб з інвалідністю, затвердженого постановою Уряду України від 26.05.2021 р. № 537. Обстежувалися 5 типів об'єктів: 1) будівлі для розміщення евакуйованих осіб (гуртожитки, модульні містечка тощо); 2) адміністративні будівлі; 3) будівлі надавачів соціальних послуг; 4) центри зайнятості; 5) фінансові установи (банки, поштові відділення, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, інвестиційні фонди).

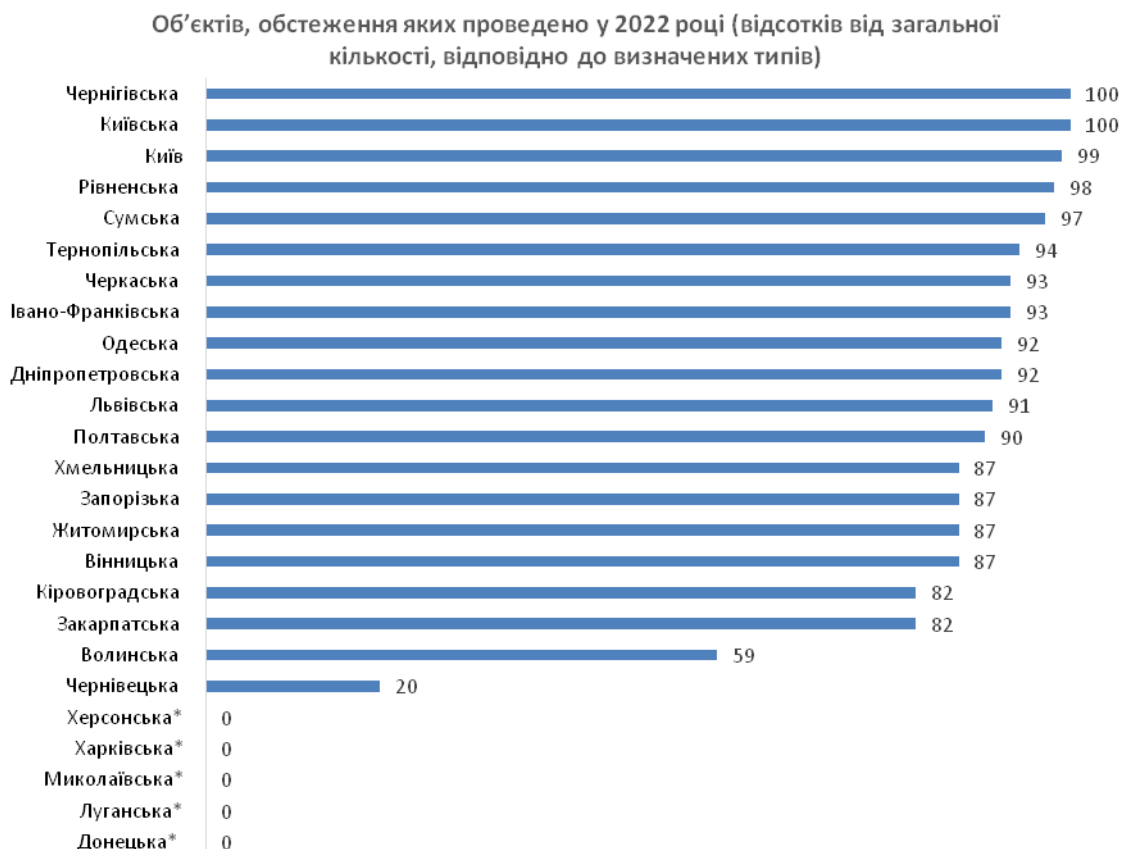

Рис. 2. Кількість обстежених об'єктів у територіальних громадах на предмет безбар'єрності у 2022 році (у %)

Джерело: складено на підставі [6]

Таким чином, через повномасштабну агресію проти України на її суверенній території все більше актуалізується питання забезпечення безбар'єрності та системи громадської безпеки, оскільки від результативності й оперативності діяльності публічних інституцій у цій сфері залежить комфортне та безбар'єрне середовище суспільної життєдіяльності. Очікуваним

результатом упровадження Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні є досягнення, з одного боку, легітимації (суспільної підтримки та визнання) стратегічного курсу держави у сфері створення безбар'єрного простору. А з другого – повноцінної реалізації прав громадян та їхньої безпеки в отриманні:

- безперешкодного доступу до об'єктів фізичного оточення;
- інформації в найзручніший спосіб;
- прощеного доступу до цифровізованих й аналогових державних і комунальних соціально орієнтованих послуг;
- рівних умов участі в усіх сферах життя суспільства (на заняття фізичною культурою та спортом, для культурного (мистецького) та/або креативного вираження, провадження культурної діяльності, для доступу до культурних послуг, культурної спадщини й інформації про них);
- доступу брати участь у політичних процесах і громадській діяльності;
- рівних можливостей та вільного доступу до освіти, у сфері зайнятості, а також заняття підприємництвом [5].

Усе засвідчує важливість проведення подальших наукових розвідок щодо формування безбар'єрності та громадської безпеки як основоположного драйверу сталого територіального розвитку, що окреслює вектори розвитку системи публічного управління у сфері забезпечення рівності прав громадян в різних сферах суспільного буття для всіх категорій населення. Усе це вказує на актуалізацію проблематики безбар'єрності, а також шляхів її забезпечення за допомогою новітніх технологій, цифровізації правозахисної державної політики, розвиток web-економіки та належного рівня громадської безпеки.

Висновки. Отже, одним з основних завдань для України в контексті забезпечення її сталого територіального розвитку та системи громадської безпеки є усунення обмежень для її громадян (незалежно від їхніх фізичних та матеріально-технічних можливостей). Безбар'єрний доступ має бути забезпечено до освітньої, медичної та іншої соціальної інфраструктури, транспорту, під час працевлаштування, отримання публічної інформації та

послуг від держави та/або бізнесу. Визначено перспективи реалізації систематизованих видів безбар'єрності, яка затребувана суспільством як один з найважливіших напрямків державної філософії та публічної політики в Україні. Ця політика має забезпечити впровадження першочергових проєктів та ініціатив щодо забезпечення екологічної безпеки, розвитку web-економіки, зменшення ризиків безробіття в надзвичайних ситуаціях тощо. На наше переконання, для післявоєнного відновлення України, у т.ч. її сільських територій, необхідно скласти каталог успішних зарубіжних практик, орієнтуючись насамперед на досвід Балканських країн, які мали значні інфраструктурні руйнації через збройний конфлікт й успішно пройшли шлях власного відновлення.

Література

1. Бульба В.Г., Оробей В.В. Європейська практика забезпечення розвитку соціальної інфраструктури сільських територій // Вісник Національного університету цивільного захисту України. 2023. Вип. 2 (19). С. 353-365.
2. Закон України «Про інформацію» № 2657-ХІІ від 02.10.1992 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Конституція України від 28.06.1996 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Помаза-Пономаренко А.Л. Соціальний розвиток і безпека регіонів: державно-управлінські аспекти: монографія. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2017. 270 с.
5. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
6. Рейтинг адміністрацій Рейтинг адміністрацій за ступенем безбар'єрності

об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю. URL: <https://mtu.gov.ua/content/rejting-administraciy-za-stupenem-bezbarernosti-obektiv-fizichnogo-otochennya-i-poslug-dlya-osib-z-invalidnistyu.html>

7. A Short Guide to the EU. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023. 32 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9bee2406-dff5-11ed-a05c-01aa75ed71a1/language-en>

8. Good Examples on Barrier Free Nature Experience / Education in Europe. URL: <https://www.nature-without-barriers.eu/en/good-examples-on-barrier-free-nature-experience-education-in-europe.html>

9. Nationaler Aktionsplan 2.0. URL: <https://www.bmas.de/DE/Soziales/Teilhabe-und-Inklusion/Nationaler-Aktionsplan/nationaler-aktionsplan-2-0.html>

10. Pomaza-Ponomarenko A., Hren L., Durman O., Bondarchuk N., Vorobets V. Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society // Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020. Núm. 42 . URL: <http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/R SAN42/showToc>

References

1. Bulba, V.G. and Orobey, V.V. (2023), “European practice of providing the development of the social infrastructure of rural areas”, *Visnyk Natsional'noho universytetu tsyvil'noho zakhystu Ukrayiny*, vol. 2 (19), pp. 353-365.

2. Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine “On Information”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (Accessed 15 Jan 2024).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), “The Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 15 Jan 2024).

4. Pomaza-Ponomarenko, A.L. (2017), *Sotsial'nyy rozvytok i bezpeka rehioniv: derzhavno-upravlins'ki aspekty* [Social development and security of regions: state and administrative aspects], Disa Plus, Kharkiv, Ukraine.

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “On the approval of the National Strategy for the creation of a barrier-free space in Ukraine for the period up to 2030”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (Accessed 19 Jan 2024).
6. Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine (2022), “Rating of administrations Rating of administrations by degree of barrier-free physical environment facilities and services for persons with disabilities”, available at: <https://mtu.gov.ua/content/rejting-administraciy-za-stupenem-bezbarernosti-obektiv-fizichnogo-otochennya-i-poslug-dlya-osib-z-invalidnistyu.html> (Accessed 19 Jan 2024).
7. Publications Office of the European Union (2023), “A Short Guide to the EU”, available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9bee2406-dff5-11ed-a05c-01aa75ed71a1/language-en> (Accessed 19 Jan 2024).
8. Nature-without-barriers (2024), “Good Examples on Barrier Free Nature Experience / Education in Europe”, available at: <https://www.nature-without-barriers.eu/en/good-examples-on-barrier-free-nature-experience-education-in-europe.html> (Accessed 19 Jan 2024).
9. Federal Ministry of Labour and Social Affairs (2016), “Nationaler Aktionsplan 2.0”, available at: <https://www.bmas.de/DE/Soziales/Teilhabe-und-Inklusion/Nationaler-Aktionsplan/nationaler-aktionsplan-2-0.html> (Accessed 19 Jan 2024).
10. Pomaza-Ponomarenko, A. Hren, L. Durman, O. Bondarchuk, N. and Vorobets, V. (2020), “Management mechanisms in the context of digitalization of all spheres of society”, Revista San Gregorio. SPECIAL EDITION-2020, vol. 42, available at: http://revista.sangregorio.edu.ec/index.php/REVISTASANGREGORIO/issue/view/R_SAN42/showToc (Accessed 19 Jan 2024).

Стаття надійшла до редакції 28.01.2024 р.